

В результаті проведеного аналізу запропоновано використовувати поле «СiМ» («сильні сторони і можливості») як основу для розробки стратегії розвитку національного страхового ринку, тому що фактичний потенціал для розвитку знаходиться саме на перетині показників «сильні сторони» та «можливості». При цьому не можна ігнорувати і факторів, визначених в результаті аналізу в полях матриці: «СiЗ» («сильні сторони і загрози»), «СлiМ» («слабкі сторони і можливості»), а також поля «СлiЗ» («слабкі сторони і загрози»).

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, на основі проведеного SWOT-аналізу можна узагальнити основні стратегічні орієнтири розвитку страхового ринку України:

- 1) зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку;
- 2) розвиток довгострокового страхування життя;
- 3) стимулювання інвестиційної діяльності страховиків;
- 4) розвиток системи страхового посередництва;
- 5) удосконалення податкового, антимонопольного, адміністративного і цивільного законодавства, що регулює сферу страхування;
- 6) розробка прозорої комунікаційної стратегії розвитку страхового ринку;
- 7) подальша інтеграція до світового ринку страхування.

Література

1. Гребенчиков Э. С. Финансовый кризис в мире: последствия и уроки для страхового бизнеса, регуляторов и страхователей / Э. С. Гребенчиков // Финансы. – 2009. – № 3. – С. 53-58.
2. Журавка О. С. Сучасні тенденції розвитку страхового ринку України / Журавка О. С. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. Вип. 27. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – С. 306-313.
3. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : монографія / О. В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 352 с.
4. Мних М. В. Страхування в Україні в умовах глобальної економічної кризи / М. В. Мних // Фондовый рынок. – 2009. – № 19. – С. 22-26.
5. Мухіна О. В. Страховий ринок України: стан та проблеми розвитку / О. В. Мухіна // Фондовый рынок. – 2010. – № 20. – С. 20-24.
6. Офіційна інтернет-сторінка Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
7. Сіренко І. Аналіз розвитку страхового ринку та оцінка його перспектив / І. Сіренко // Страхова справа. – 2009. – №3(35). – С. 23–25.
8. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками: Навчальний посібник. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 444с.

УДК 330.332

Ляхович Л.А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
економіки підприємств і корпорацій
Тернопільський національний економічний університет

МОНІТОРИНГ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Сучасні кризові умови господарювання ставлять перед підприємством, як самостійно господарюючим суб'єктом, низку проблем, які вимагають якнайшвидшого вирішення. Однією з таких проблем є низька ефективність використання інвестиційних ресурсів, що вимагає постійного контролю реалізації інвестиційних проектів підприємств.

Необхідною умовою ефективного освоєння інвестицій на вітчизняних підприємствах стало систематичне проведення моніторингу інвестиційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи управління інвестиційними проектами підприємств знайшли своє відображення в працях вітчизняних (О. І. Амоші, Ю. М. Бажала, І. О. Бланка, Б. В. Буркинського, М. П. Денисенка, Г. В. Козаченко, Т. В. Майорової, А. А. Переседи, П. С. Рогожина, В. Г. Федоренка, В. Я. Шевчука, С. К. Харічкова,

О. М. Ястремської та інших) та зарубіжних (Г. Александера, Дж. Бейлі, Г. Бірмана, С. Бріггема, Л. Гітмана, М. Джонка, Ф. Фішера, У. Шарпа, Г.С. Шмідта та інших) вчених-економістів. Проте специфіка моніторингу інвестиційних проектів підприємств науковцями практично не розглядається, що робить надзвичайно актуальною проблему необхідності формування його теоретико-методологічного та практичного забезпечення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-методологічних основ та обґрунтування необхідності формування системи моніторингу інвестиційних проектів підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна система управління інвестиційною діяльністю підприємств, її функціонування вимагають моделювання бізнес-процесів на основі досвіду практичної роботи з управління інвестиційною діяльністю, його наукового узагальнення, переходу від методу «проб і помилок» до сучасної методології аналізу і проектування процедур управління інвестиційною діяльністю.

Процес прийняття та реалізації інвестиційного рішення передбачає проходження певних етапів (рис. 1), набір і послідовність яких є об'єктом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених.

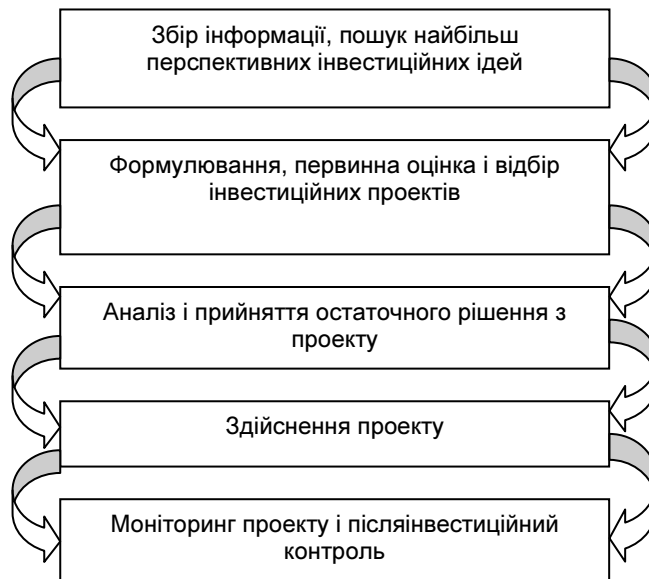

Рис. 1. Етапи процесу прийняття і реалізації інвестиційних рішень на підприємстві [1; 8; 13, с. 33]

Коротко розглянемо зміст поданих на рис. 1 етапів процесу прийняття і реалізації інвестиційних рішень на підприємстві.

1. Збір інформації, пошук найбільш перспективних інвестиційних ідей. На даному етапі формується проблема, збираються інвестиційні дані, виявляються інвестиційні можливості.

2. Формулювання, первинна оцінка і відбір інвестиційних проектів. Метою даного етапу є втілення перспективних ідей в конкретні інвестиційні пропозиції у вигляді інвестиційних проектів. Первинна оцінка інвестиційних пропозицій (проектів) значною мірою впливає на прийняття кінцевого рішення з проекту (вибір остаточного варіанту). Попередній відбір інвестиційних проектів, зазвичай, базується на якісній оцінці основних параметрів його життєздатності.

3. Аналіз і прийняття остаточного рішення з проекту. На даному етапі попередньо відібрані інвестиційні проекти перевіряються більш ретельно з використанням кількісних методів оцінки. Саме на цьому етапі формується остаточне рішення щодо фінансування інвестиційного проекту.

На думку В.П. Попкова і В.П. Семенова, даний етап включає реалізацію таких семи послідовних підетапів:

- 1) офіційне представлення альтернативних інвестиційних проектів;
- 2) класифікація і групування альтернатив за цілями (критеріями) та умовами (ресурсами) і виділення найбільш пріоритетних альтернатив згідно з визначеними цілями і умовами;
- 3) фінансовий аналіз альтернативних інвестиційних проектів;
- 4) порівняння результатів фінансового аналізу;
- 5) розгляд фінансових можливостей для реалізації проекту;
- 6) прийняття рішення щодо реалізації інвестиційного проекту;
- 7) розробка системи моніторингу процесу реалізації проекту [13, с. 33-34].

Наступним етапом процесу є етап реалізації інвестиційного проекту. На відміну від підходу до моделювання процесу прийняття інвестиційного рішення, що наведений в дослідженні М. Бромвич [2],

авторське бачення даного процесу дозволяє інтегрувати в єдине ціле дії з моделювання та реалізації інвестиційного проекту. Етап реалізації інвестиційного проекту, зазвичай, складається з таких фаз:

1. Створення юридичного, фінансового і організаційного базису, тобто здійснення робіт з підготовки засновницьких документів, вибору організаційної структури управління, придбання технологій.

2. Детальне проектування. Контрактація. Сюди входять роботи з підготовки території, кінцевого вибору технології і обладнання, будівельного планування, календарного планування, підготовки необхідних документів, креслень, участь у тендерах, оцінку пропозицій, проведення переговорів і контрактація між інвестором і організаціями, які фінансують, консультують тощо, постачальниками сировини.

3. Будівництво. На даній фазі передбачається придбання землі, будівельні роботи разом з установкою і монтажем обладнання згідно із заданою програмою і графіком.

4. Передвиробничий маркетинг включає в себе використання маркетингового інструментарію для підготовки ринку до нових продуктів і забезпечення критичного рівня поставок

5. Набір і навчання персоналу.

6. Здача в експлуатацію та пуск підприємства.

У період освоєння інвестицій можуть відбутися значні зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі реалізації інвестиційного проекту. Тому всі основні його елементи мають ретельно контролюватися з боку керівництва проектом. Як вважає Т.В. Майорова, система контролю за інвестиційним проектом має включаючи в себе: зміст інформації, що аналізується; структуру звітів та відповідальність за збір даних; аналіз інформації та прийняття рішень. Усі ці заходи розробляються до реалізації проекту за участю всіх зацікавлених сторін. Науковець виділяє такі основні принципи ефективної системи контролю в процесі реалізації інвестиційного проекту:

- наявність чітких планів;
- наявність реальної системи звітності;
- наявність ефективної системи аналізу фактичних показників та тенденцій;
- наявність ефективної системи реагування [6, с. 250-251].

Процес постійного нагляду та контролю за освоєнням інвестицій є моніторингом інвестиційних проектів. Загальний моніторинг інвестиційного проекту здійснює інвестор (замовник) або від його імені дирекція підприємства, що будується. За угодою з інвестором його можуть здійснювати фірма-девелопер або генеральний підрядник. Загалом, на сьогоднішній день в економічній літературі його розглядають і як спосіб дослідження реальності, і як спосіб забезпечення сфери управління інвестиційним проектом своєчасною та якісною інформацією. На думку І.О. Бланка, моніторинг інвестиційної діяльності є важливою активною частиною інвестиційного контролінгу на підприємстві. Водночас, інвестиційний контролінг є контролюючою системою, що забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках інвестиційної діяльності підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів від передбачених і прийняття оперативних управлінських рішень, які забезпечують її нормалізацію. Система інвестиційного моніторингу є розробленим на підприємстві механізмом постійного спостереження за контрольованими показниками інвестиційної діяльності, визначення розмірів відхилень фактичних результатів від передбачених і виявлення причин цих відхилень [1, с. 113, с. 119].

Як уже зазначалось вище, рішення про необхідність розробки та розробка системи моніторингу приймається на етапі аналізу і прийняття остаточного рішення з проекту. Сам моніторинг є механізмом спостереження за ходом здійснення проекту. На думку колективу авторів, він призначений своєчасно виявляти прорахунки і проблеми як у самому інвестиційному проекті, якщо це не вдалося зробити у ході формування інвестиційного портфеля капітальних інвестицій, так і в ході здійснення проекту заздалегідь, поки ще є час виправити виявлені недоліки [4, с. 271].

Дослідження та узагальнення наукових досліджень щодо змістового наповнення та послідовності етапів побудови системи моніторингу інвестиційного проекту підприємства дозволили автору запропонувати схему, що подана на рис. 2.

Так, етап визначення контрольних періодів згідно календарного плану та бюджету проекту за окремими розділами передбачає, що спостереження має відбуватися за принципом «невідкладності реагування», що необхідно для ефективного управління реалізацією інвестиційного проекту. З урахуванням даного принципу, доцільно виділити такі контрольні періоди:

- тижневий (декадний) контрольний звіт;
- місячний контрольний звіт;
- квартальний контрольний звіт.

Другим етапом побудови системи моніторингу інвестиційного проекту підприємства є побудова системи інформаційних звітних показників з кожного напрямку реалізації інвестиційного проекту. Така система показників має ґрунтуватися на даних інвестиційного та управлінського обліку. Вона утворює

первинну інформаційну базу спостереження і відображає хід реалізації календарного плану та бюджету проекту за обсягами та найбільш важливими структурними показниками тощо.

Рис. 2. Зміст та послідовність основних етапів побудови системи моніторингу інвестиційного проекту підприємства

Примітка: Розроблено на основі [1; 6; 12]

Наступним етапом є розробка системи узагальнюючих (аналітичних) показників з кожного напрямку реалізації проекту. Система оціночних показників будується за окремими напрямками моніторингу реалізації інвестиційного проекту підприємства. Формування такої системи передбачає побудову алгоритмів розрахунку окремих узагальнюючих (аналітичних) показників з використанням первинної інформаційної бази спостереження і методів інвестиційного аналізу.

Метою наступного етапу - визначення структури і показників форм контрольних звітів виконавців – є формування системи носіїв контрольної інформації. Така система повинна містити інформацію щодо фактичного значення контрольованого показника; величини відхилення фактичного значення контрольованого показника від передбаченого; факторного розподілу величини відхилення; причин негативних відхилень з показника загалом, і його окремих складових зокрема; осіб, які винні в негативному відхиленні показника.

Як вважає І.О. Бланк, для проведення такої градації на кожному підприємстві повинен визначатись критерій «критичних» відхилень, який може диференціюватись згідно контрольним періодам. За критерій «критичного» відхилення може слугувати відхилення величиною 20% і більше з тижневого (декадного) контрольованого періоду; 15% і більше щодо місячного періоду; 10% і більше щодо квартального періоду [1, с. 121].

Аналізування основних причин, які призвели до відхилення фактичних результатів від встановлених стандартів передбачає виділення і розгляд тих показників, за якими спостерігаються «критичні відхилення» від календарного плану та бюджету, а також пошук і дослідження тих причин, які їх викликали.

На етапі виявлення резервів та можливостей нормалізації ходу реалізації інвестиційного проекту резерви розглядаються у розрізі окремих функціональних блоків із вивченням можливостей замовника та підрядника щодо його нормалізації.

Заключним етапом побудови системи моніторингу інвестиційного проекту підприємства є обґрунтування пропозицій щодо зміни його календарного плану та бюджету. Проте, за необхідності, може бути обґрунтовано пропозицію про «вихід» з інвестиційного проекту.

Зрозуміло, що при зміні інвестиційного середовища, напрямків інвестиційної діяльності тощо, система моніторингу реалізації інвестиційного проекту має корегуватись. Водночас, доцільним є спеціалізація моніторингу за видами залежно від функцій учасників інвестиційного проекту. Так, виділимо такі види моніторингу суб'єктів інвестиційного процесу:

✓ маркетинговий моніторинг, який проводиться з метою забезпечення своєчасного постачання матеріально-технічних ресурсів. Тому його здійснюють ті учасники, які відповідають за цю ділянку робіт з реалізації проекту;

✓ фінансовий моніторинг, який проводиться інвестором, замовником, фірмою-девелопером (за їх дорученням), а також іншими учасниками проекту на першому етапі освоєння інвестицій (проектнування та будівництва) за такими показниками, як загальний обсяг інвестицій за проектом, витрати на земельну ділянку, витрати на проектно-дослідницькі роботи, вартість будівельно-монтажних робіт (договірна ціна), контрактова вартість обладнання, інструментів та реманенту; джерела фінансування проекту; власний капітал, акціонерний капітал та інші залучені кошти; запозичені кошти, кредити банку та інші боргові зобов'язання; лізинг та інші запозичені кошти; мобілізація внутрішніх ресурсів тощо;

✓ технічний моніторинг, який проводиться з метою забезпечення відповідності об'ємно-планувальних та конструктивних рішень, прийнятих у будівельній та технологічній частинах проекту, вимогам ДБН, Держстандартів та технічних умов. Окрім інвестора та його представників, його зазвичай здійснює генеральний проектувальник та інші проектувальники - у межах авторського нагляду.

Моніторинг інвестиційних проектів слід відрізнити від післяінвестиційного контролю – заключного етапу в процесі прийняття і реалізації інвестиційних рішень. Виникаючи уже після того, як проект уже пройшов певні етапи реалізації, післяінвестиційний контроль забезпечує підбиття підсумків інвестиційного проекту. Він не передбачає всебічне дослідження освоєних інвестицій, а має зосереджуватись на тих параметрах інвестиційного проекту, які були вирішальними для успішної його реалізації. На думку колективу науковців, переваги післяінвестиційного контролю:

- дають змогу переконатися, що витрати та технічні характеристики проекту задовольняють первісний план;

- підвищують впевненість в тому, що інвестиційну пропозицію (інвестиційний проект) було ретельно опрацьовано та чітко оцінено;

- дають змогу поліпшити оцінку наступних інвестиційних проектів [4, с. 272].

Ефективна організація моніторингу реалізації інвестиційного проекту значну зменшує потребу у здійсненні післяінвестиційного контролю.

Проте, етапом післяінвестиційного контролю процес прийняття і реалізації інвестиційного рішення завершувати не доцільно. Будь-який проект потребує об'єктивної і незалежної оцінки успішності витрат коштів у процесі його реалізації за визначеним планом. Такий вид контролю відомий під назвою пост, або проектний, аудит. До його функцій входить покращення якості існуючих інвестиційних рішень; поліпшення якості майбутніх інвестиційних рішень; пошук причин для ініціювання діяльності щодо внесення коректив у вже існуючі проекти. Загалом, постаудит допомагає визначити, наскільки результати реалізації інвестиційного проекту збігаються зі стратегічними завданнями, які він має реалізувати.

Висновки з даного дослідження. Процес реалізації інвестиційного проекту повинен супроводжуватись постійним наглядом та контролем за освоєнням інвестиційних ресурсів, що складає зміст моніторингу інвестиційного проекту. Всі етапи реалізації інвестиційного проекту необхідно розглядати через призму його моніторингу. Моніторинг інвестиційних проектів здійснюється на основі статистичних даних, звітів та спеціальних досліджень, які пов'язані зі спостереженням за протіканням етапів їхнього впровадження та фінансування. Урахування в процесі реалізації інвестиційного проекту результатів моніторингу дозволить в подальшому уникнути помилок при реалізації наступних інвестиційних проектів на підприємстві.

В подальшому необхідно адаптувати розроблену систему моніторингу до особливостей реалізації інвестиційних проектів в інвестиційно містких галузях промисловості, будівництві тощо.

Література

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учебный курс / И. А.Бланк– К.: Эльга-Н; Ника-Центр, 2001. – 448 с.
2. Бромвич М. Анализ экономической эффективности капиталовложений : пер. с англ. / М. Бромвич. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 432 с.

3. Глушко И.Н. Управление инвестициями по результатам мониторинга взаимодействующих финансовых процессов / Глушко И.Н. // Труды Одесского политехнического университета: Научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. — Одесса, 2004. — Спецвыпуск: В 3-х томах. — Т. 1. — С. 168-173
4. Козаченко Г.В. Управління інвестиціями на підприємстві / Козаченко Г.В., Антіпов О.М., Ляшенко О.М. — К.: Лібра, 1004. — 368 с.
5. Коляно О.В. Вдосконалення контролю за ефективністю використання інвестицій / Доступний: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlitu/18_9/229_Koliano_18_9.pdf
6. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посіб. / Майорова Т. В. —К.: ЦУЛ, 2003. — 376 с.
7. Мошенець Р.О. Моніторинг реалізації інвестиційного проекту машинобудівного підприємства на постприватизаційному етапі // Доступний: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdu/2009_24/articles/22_moshenec.pdf
8. Норкотт Д. Принятие инвестиционных решений : пер. с англ. / Норкотт Д. — М.: банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 247 с.
9. Павлова С.І. Теоретичні підходи до класифікації методів оцінки інвестиційних проектів // Доступний: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdu_econ/2009_1/43.pdf
10. Онікієнко С.В. Постаудит інвестиційних проектів / Онікієнко С.В. //Фінанси України. — 2001. - №1. — С. 99-103.
11. Пересада А.А. Моніторинг інвестиційних проектів / А.А. Пересада // Фінанси України. — №4. — 2001. — С. 85-89
12. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.
13. Попков В. П. Организация и финансирование инвестиций / Попков В. П., Семенов В. П. — СПб.: Питер, 2001. — 224 с.
14. Ястремська О.М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади: Наукове видання / О.М. Ястремська. — Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. — 472 с.

УДК 336.02

Кремень О.І.,
к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Кремень В.М.,
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів
ДВНЗ „Українська академія банківської справи
Національного банку України”

КАТЕГОРІЯ „ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ”: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ СУТНОСТІ

Постановка проблеми. Чітке розуміння та осмислення категорії фінансового механізму, співвідношення та ролі окремих його елементів є важливим для забезпечення ефективної реалізації фінансової політики як на мікро- та мезорівні, так і макrorівні. При цьому слід звернути увагу, що фінансовий механізм є найбільш динамічною частиною фінансової політики, а його склад в історичному розвитку зазнав суттєвих змін, особливо актуальним прояв цих змін є стосовно системи фінансового регулювання і фінансових відносин: одні елементи відживають, а натомість з'являються нові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем функціонування, трансформації і розвитку фінансового механізму присвячені праці таких вчених, як Базилович В.Д., Баластрик Л.О., Василик О.Д. [3], Дробозіна О.Л. [24], Львовчкін С.В. [11], Опарін В.М. [16], Романенко О.Р., Федосов В.М., Суторміна В.М. [7], Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С. [30], Поддєрьогін А.М. [26], Балабанов І.Т. [4], Кірейцев Г.Г. [25] та ін. Високо оцінюючи наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених, водночас слід наголосити, що науково-методичні підходи до трактування сутності категорії фінансового механізму залишаються дискусійними, неоднозначними і потребують упорядкування, а сама категорія „фінансовий механізм”, її сутність та форми прояву – подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою дослідження є критичний аналіз, систематизація та удосконалення науково-методичних підходів щодо трактування сутності категорії „фінансовий механізм”.